

Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)

Hüsni Ezber BODUR*

Özet

İslâm karşıtlığına ve İslâm düşmanlığına evrilen İslamofobiye giden yolda, oryantalizm, medeniyetler çatışması, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve nefret söylemi gibi ideolojik yaklaşımlar önemli rol oynamıştır. Anti-İslâm ve Müslüman karşıtlığının İslamofobik ifadelendirilmesi, Pierre Bourdieu'nun yaklaşımıyla fiziksel şiddetten daha tehlikeli olan sembolik şiddet olarak görülebilir. Bourdieu'nun sembolik şiddet tezine dayandırılan ve sosyolojik perspektiften ele alınan bu çalışma iki tür kaynaktan toplanan verilere dayanarak kalitatif yöntemle yürütülmüştür. Birinci tür kaynakları, konu ile ilgili yazılmış kitaplar, makaleler ve söyleşiler ile ana akım siyasetçilerin söylem ve demeçleri oluşturmuştur. İkinci tür veri kaynakları ise çeşitli sivil toplum ya da düşünce kuruluşlarının periyodik olarak yayınladıkları raporlardan meydana gelmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini, dinin toplumdaki rolünü makro düzeyde inceleyen iki ana perspektiften biri olan çatışmacı teori ve dini çatışma tezi oluşturmuştur. Bu yaklaşıma göre, temelde kıt kaynaklar üzerindeki hâkimiyet mücadelesi dini veya ideolojik söylemlerle yürütülmektedir. Bu çalışmada dini, sosyal ve ekonomik temelli çatışmanın İslâm ve Müslüman karşıtlığı anlamında İslamofobik bir ideolojinin doğuşunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Batı'da ve dünyanın her yerinde İslamofobinin yükselişini engellemede savunmacı söylemlerle enerjiyi tüketmeden, alanında uzmanlaşmış teolog, bilim adamları ve entelektüellerin İslâm'ın temel esaslarını insanlığa aktarmalarının önemli olacağı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sembolik Şiddet, Nefret Söylemi, Kültürel İrkçilik, İslâm Karşıtlığı

Islamophobia as an Invested Language of Anti- Islam in the West (Conflict Sociological Perspective)

Abstract

On the way to Islamophobia evolving into Islam antagonism, theoretical frameworks such as clash of civilizations, orientalism, xenophobia, discrimination, and hate discourse and crime have played important roles. According to Pierre Bourdieu, articulating anti-İslâm and Muslim antagonism as Islamophobia could be regarded as symbolic violence which is more dangerous than physical violence. Gathering data from two different sources, this study has a

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanı, hebodur@ksu.edu.tr, (0344) 3002726.

qualitative approach based on Bourdieu's symbolic violence. First type of data are composed of books, articles, studies, and discourse and statement of mainstream politicians. Second type of data are collected from the reports released by civil society and think tanks. In this study, symbolic violence is used as an analytical tool. Also this study is based on conflict theory which is one of the two perspectives studying religion's role in society at the macro level and religious conflict thesis. According to this perspective, competitive struggle on scarce resources is maintained with religious and ideological discourse. This study demonstrated that how the conflict based on religious and economic reasons affected the rise of Islamophobic ideology defining Islam and Muslim antagonism. In conclusion, the importance of expert theologians and intellectuals' defensive discourse in preventing the rise of Islamophobia both in Western world and all over the world without wasting the energy was emphasized and their conveyance of basic principles of Islam to humanity was suggested.

Keywords: Symbolic Violence, Hatred Speech, Cultural Racism, Islam Antagonism

Giriş

Kavramlar, sosyal bilimsel çalışmalarda önemli analitik araçlar olarak kullanılır. Ancak kavramların bir yandan üretildikleri sosyo-kültürel bağlamlarda şekillendikleri diğer yandan da zaman içerisinde anlam kaymalarına maruz kaldıkları bilinmektedir. Ayrıca kimi kavramların bu değişken yapısına ilaveten taşıdıkları ideolojik öze bağlı olarak bir yönlendirme içerisine sokuldukları da görülmektedir. Buna göre İslamofobi kavramının da Batı dünyasının kendi siyasi, dini, kültürel ve ekonomik şartlarında İslâm'ı ve Müslümanları kötülemenin ideolojik dili olarak icat edilmiş olduğu söylenebilir.

Batı Hıristiyan dünyası kültürel gelişimini düalist çerçeveye oturtmuş ve hep çatışma halinde olacağı yabancı bir öteki inşa etme çabasında olmuştur. Bu yüzden daha İslâm ile ilk karşılaşmalarından itibaren "biz" ve "onlar" karşıtlığının dil ve söylemini geliştirmiştir. Aslında bu sürecin teorik çerçevesinin oryantalizm ve medeniyetler çatışması ile çizilmiş olduğunu belirtmekte fayda vardır. Yani Müslümanlara karşı nefret ve düşmanlığın kökleri İslâm'ın Avrupa içlerine ilk girdiği yüzyıllar öncesine kadar uzanır. İslâm'ın Hıristiyan Batı üzerindeki ilk başarılı konumu karşısında teolojik, siyasi ve kültürel olarak bir İslâm karşıtlığı gelişmeye başlamıştır (Roald, 2004:57). Bu süreçte Irkçılık, zenofobi (yabancı düşmanlığı), ayrımcılık, önyargı ve basmakalıp yargılarla İslâm ve Müslüman karşıtlığı ya da İslamofobi inşa edilmiştir.

İslamofobi sözcüğü, İngiliz düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust'ın İngiltere'de yaşayan Müslümanlara karşı nefret ve korkuya işaret etmek üzere 1997 yılında yayınladığı "*Islamophobia: A challenge for us all*" (İslamofobi: Hepimize bir meydan okuma) isimli ilk raporunda İslâm'a yönlendirilmiş temelsiz düşmanlık olarak tanımlanmıştır (Runnymede Trust, 1997:4). Raporun yayınlanmasından sonra bu kelime, İslamofobi konusunu ele alan sosyolojik çalışmalarda rastlanır olmuştur. Akademik çevrelerde bu kavramın ihtiva ettiği karmaşıklık ve muğlaklıkların kritik edilmesinden çok, yüzeysel olarak kullanılması dikkat çekmiştir. İslamofobi

kavramı, kimilerine göre Amerika'da 1980'li yılların sonlarında doğduğu ya da 20. yüzyılın başlarında görüldüğü iddia edilse de rapora göre yeni bir kavramdır (Runnymede Trust, 2017:13). Avrupa'da ve dünyanın birçok yerinde raporun yayınlanmasından evvel, yani 1980'lerde çok açık bir biçimde Müslümanlara karşı olumsuz tutum ve hislerin gelişmekte olduğuna şahit olmaktadır. Bunun görünür nedenleri arasında doktrin ve pratikleriyle İslâm'a karşı tarihi süreçte oluşmuş bir antipati ile İslâm ve Müslüman karşıtı ayrımcılığı ve kültürel ırkçılığı gösterebiliriz. Birbirleriyle yakından ilişkili olan bu iki durum İslâm korkusu ve nefreti ile tüm Müslümanları sevmeme yönünde bir tavır almaya yani İslamofobiye yol açmıştır (Runnymede Trust, 1997:2). Ülkemizde de 11 Eylül 2001 sonrası dönemde İslamofobi konusunu ele alan çalışmaların neredeyse tamamında bu kavramın ilk kullanıldığı bu rapora atıfta bulunmaktadır (bkz. Canatan, 2007). Son yıllarda İslamofobi kavramı Müslümanlara karşı son derece olumsuz tutumların ve hislerin dili olarak tanımlanmıştır. Ancak çeşitli sosyo-ekonomik bağlamlarda Müslüman ayrımcılığı olarak kullanılan İslamofobinin çeşitli formları ve yüzleri olduğunu belirtmekte fayda vardır.

İslamofobinin çeşitli siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlamlarda farklı form ve yüzleri olduğu yönünde yaygın bir görüşün ilgili literatürde yer almasına rağmen, bu kavramla Müslümanların nefret ve korku objesi haline getirilerek İslâm düşmanlığının inşa edildiği hususu açıktır. Böylece İslamofobi sözcüğü ile Müslümanlara karşı önyargının nefretin ve her türlü şiddetin meşru hale getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

İslamofobinin 'ne'liği hakkında fikir birliğine varılmış bir tanımın olmamasına rağmen, bu kavramın analitik olarak kullanışlı hale getirilmesi yönündeki girişimlere dikkat çekmekte fayda vardır. Yine İslamofobi konusunda oluşan literatür tarandığında bu kavramla İslâm'ın ve Müslümanların korku objesi haline getirildiği önyargının, nefretin ve bağnazlığın hedefi yapıldığı anlaşılmaktadır. Müslümanlara karşı yönlendirilmiş, ayırım gözetmeden negatif tutum ve duygular şeklindeki İslamofobik önyargılar Batı'da anti-İslâm ve anti-Müslüman şiddete yol açmaktadır (Akyol, 2017,20 Haziran). Aslında bu kavramın içerdiği manalar ne olursa olsun kullanılması doğru değildir. Çünkü İslamofobi veya Müslümanfobi, İslâm'a ve Müslümanlara karşı bir önyargı ve nefret olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramla İslâm ve Müslümanın korku objesi haline getirilmesi yalnızlık, karanlık ya da gece vakti mezarların yanından geçerken duyulan korkular gibi beşerî duyguyu ontolojik hale getirme çabası gibi bir art niyet söz konusudur (Subaşı, 2017). Ancak İslâm ve Müslümanlar hakkında üretilen korku, analitik olmaktan ziyade sosyolojiktir.

İslâm'a ve Müslümanlara karşı üretilen korku kapsamında bir husûmeti çağrıştıran kavram olduğu kesin olan İslamofobi, 11 Eylül terör saldırılarından sonra başta Batı olmak üzere bütün dünyada İslâm düşmanlığını belirtmek üzere başvurulan bir kavram olmuştur. İslamofobik tutum ve duyguların artması İslamofobilerin, yani İslâm nefretçilerinin her türlü araçtan yararlanarak bir İslâm

düşmanlığını körüklemeleri elbette bu konu ile ilgili araştırma, analiz ve rapor oluşturma sürecini de hızlandırmıştır. Bu cümleden olarak makalede İslamofobi hakkında yazılan kaynaklardan, yine bu konu ile ilgili ülkemizde ve Batı'da aktif düşünce kuruluş ve organizasyonlarının hazırladıkları raporların bulgularından yararlanılmıştır.

İslamofobi hakkındaki çalışmalar, genel olarak İslâm'ın ön yargı ve basmakalıp klişelerle temsil edildiğini, anti-İslâm ve anti-Müslüman duygusunun kamusal hayatta kökleştirilmeye çalışılmasını ortaya koymaktadır. İslamofobiyi besleyen ana faktörler olarak kültürel ırkçılık, oryantalizm, medeniyetler çatışması, dışlama, yabancı düşmanlığı, korku ve nefret suçu gibi teorik çerçeve ve kavramlara dayalı analizler dikkat çekmektedir. Öte yandan, Runnymede Trust'ın 1997'de yayınladığı İslamofobi raporunda kapalı ve açık İslâm görüşlerinden bahisle, ikincisinin yani açık İslâm'ın geliştirilmesi ile İslamofobinin önüne geçilebileceği ifade edilmektedir. Bu tür analizler, Amerikalı fonksiyonist sosyolog Talcott Parsons'un geleneksel ve modern toplumların karakteristikleri olarak davranış biçimlerinin özelliklerini ortaya koyan A ve B kalıp değişkenlerini hatırlatmaktadır.

Sadece geleneksel ideal tipe dayandırılan bir İslâm algısı, bu algıya dayalı olarak tarihi süreçte inşa edilen Müslüman kesime dair kalıp yargıları beslemekte ve İslamofobinin ya da İslâm karşıtlığının sosyolojik temelini oluşturmaktadır. Çeşitli Avrupa toplumlarında yaşayan ve içinde yaşadığı topluma dini inançlarını koruyarak entegre olmak isteyen Müslümanların görünürlüklerini kısıtlamak şeklinde sembolik şiddet yoluyla İslamofobik tutum ve his etrafında İslâm düşmanlığı geliştirilmek istenmektedir. Minare, başörtüsü, helal gıda gibi Avrupa ülkelerinde tartışılan, aslında din ve vicdan özgürlüğü kapsamında ele alınması gereken konular üzerinden bir İslâm karşıtlığı üretilmektedir. Bu konularla ilgili tartışmalar ve yönetim birimlerinin bu dinî pratiklere yaklaşımı İslâm hakkında önyargıları besleyecek şekilde ele alınmaktadır. Çeşitli Avrupa ülkelerindeki medya kuruluşları "İslâm'a karşı Batı" paradigması perspektifinden İslâm ve Müslümanları ötekileştirmektedir. Bu çerçevede toplumda dinin rolünü makro düzeyde analiz eden yaklaşımlardan biri olan çatışmacı teori veya dinî çatışma perspektifi ile Batı'nın İslâm karşıtlığı, ekonomik çıkarlara dayalı çatışmaların bir tür yansıması olarak değerlendirilmektedir (Roberts, 1990: 61-70).

Bu makalenin planı çerçevesinde birinci bölümde, sembolik şiddetin ideolojisi olarak İslamofobi kavramının tarihsel arka planı çerçevesinde gelişimi analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise dini çatışma teorisi bağlamında İslâm ve Hıristiyan mücadelesinin İslamofobiyi nasıl ürettiği konusu tartışılmıştır. Makalenin üçüncü kısmında ise kıt kaynaklar üzerindeki çatışmanın İslamofobik söylem ve ideolojiyi beslediği hususu açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Yani İslamofobinin ortaya çıkışı ve gelişiminde Müslümanların kamusal alanda ekonomik ve siyasi aktörler olarak görünür olmalarının istenmemesi ve bu konuda her türlü tedbire başvurulması etkili olmuştur. İslamofobi ile mücadele konusundaki önerilere sonuç bölümünde yer verilmiş, ekonomik hayatta, siyasette, eğitimde, sosyal ve kültürel alanlarda yer alma

talebinin çoğulculuğa imkân vereceği; toplumun tüm kesimlerinin daha dinamik bir etkileşime girebileceği ve bu çok kültürlü ortamın İslamofobi ile mücadelede müspet manada etkili olabileceği sonucuna varılmıştır.

Sembolik Şiddetin İdeolojisi: İslamofobi

İslâm'a ve Müslümanlara karşı menfi tutum ve duyguları belirtmek üzere birçok terim ve sözcük kullanılmıştır. İslâm ve Müslüman karşıtlığı ve düşmanlığının günümüzdeki ifadesi olarak en yaygın kullanılan kavram İslamofobidir. Ancak hususi bağlamlarda, ülkelerde, uluslararası organizasyonlarda ve akademik çevrelerde başka terimler de kullanılmıştır. Müslüman karşıtı ırkçılık, Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlük, Müslüman karşıtı önyargı, Müslüman karşıtı şiddet, Müslümanlardan nefret etme, İslâm ve Müslüman karşıtlığı, Müslümanfobi ve Müslümanların şeytanlaştırılması gibi terim ve ifadeler bunlardan bazılarıdır (Richardson, 2012). İslâm düşmanlığının söylemini ve zihniyetini belirtmek üzere kullanılan İslamofobi kelimesi ile Müslümanlara yönelik nefret suçlarından tacize ve kamusal alanda her türlü ayrımcılık ve dışlamadan fiziki saldırı ve sözlü eyleme kadar şiddet suçlarının hafifletilmesi hatta meşrulaştırılmasının dili inşa edilmiştir.

İslamofobi kelimesi, İngilizce'de, Hristiyan Batı dünyasında İslâm düşmanlığı yani İslamofobi ile anti-semitizmin tarihsel süreçte el ele gittiğini konu edinen Edward Said'in 1985 tarihli makalesinde kullanılmıştır (Richardson, 2012). Ancak kavramın sosyal bilimsel çalışmalarda, siyasette, medyada yaygın kullanımı Runnymede Trust isimli İngiliz düşünce kuruluşunun 1997 yılında yayınladığı rapordan sonra olmuştur. İslamofobinin Avrupa'da farklı kültürlerin bir arada yaşamalarına tehdit oluşturması ve bununla mücadele edilmesinin zarureti, konuyla ilgili akademik ilgiyi artırmış ve İslamofobi hakkında bir literatür doğmuştur. Gerek İslamofobi ile mücadeleyi amaç edinmiş düşünce kuruluşları gerekse akademik çalışmalarda adı geçen rapor önemli bir referans kaynağı haline gelmiştir. Bu rapora atıfla İslamofobinin tanımı tarihsel gelişimi ve temel nitelikleri hakkında analizler yapılmıştır. İslamofobiye kavramsal ve tarihsel yaklaşan Canatan'ın (2007) makalesi de bu raporda belirtilen İslamofobik niteliklere atıf yapılarak kaleme alınmıştır. Aynı şekilde Ali Murat Yel'in (2017) "İslamofobi İle Mücadele Kapsamında İslamofobiye Karşı Örnek Bir Müslüman Toplum Oluşturmalı" başlıklı makalesinde olduğu gibi Hakan Taşdemir de (2017) "İslamofobi ve İnsan Hakları" konulu yazısında adı geçen rapora atıfta bulunmuşlardır. Böylece İslamofobi, Avrupa'nın psöşik dünyasında kök salmış oldukça eski İslâm karşıtlığına dair basmakalıp yargılarının günümüzdeki ifadesinden başka bir şey olmamaktadır.

İslâm karşıtlığının bir ideolojisi olarak İslamofobinin tarihi, İslâm'ın daha doğduğu ilk yıllara kadar gerilere götürülebilir. İlk Mekke müşrikleri ve diğer Pagan ya da Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi dini geleneklere bağlı olanlar arasında, İslâm'ın hızla yayılmasını müteakiben, statülerinin devamından yana olup belli

çıklarlarını sürdürmek isteyen dinî ve siyasi otoriteler tarafından çeşitli formlarda bir İslâm düşmanlığı başlatılmıştır.

Müslümanlarla Hıristiyanların birbirleriyle yoğun olarak karşılaşmaları, 11. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar süren Haçlı seferleri (1095-1291) ile olmuştur. Müslümanlara saldıran Gayri Müslimler, nefret söylemi ve düşmanlık teolojisi çerçevesinde İslâm'ı ve Müslümanları ötekileştirme gayreti içerisine girmişlerdir. Ayrıca Endülüs Emevileri, İstanbul'un fethi ve Sicilya yoluyla İslâmiyet'in Avrupa'yı etkilemesi, İslâm düşmanlığının inşasında etkili olmuş tarihsel olaylardır (Ataman, 2017:16). Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan Batı'yla karşılaşması sürecinde kilise, İslâm düşmanlığı temelinde halkı hep seferber etmek istemiştir. Geride bıraktığımız yılda birçok Avrupa ülkesinde yükselen Türkofobi ve bu bağlamda ana akım siyasetçiler arasında ve medyada hâkim söylem haline gelen Erdoğanfobi gibi İslamofobik kavramlarla Türkiye'nin başarısı engellenmek istenmektedir. Osmanlı Devleti'nin asırlarca Avrupa'da İslâm'ın temsilcisi ve savunucusu olması, Batılının zihin dünyasında İslâm'dan bahsedildiğinde Türkiye'yi akla getirmektedir. Bu yüzden İslamofobinin Avrupa'da yükselmesiyle beraber bir Türkofobinin öne çıkarılması tesadüfi değildir. Türkiye, ana akım siyasetçiler tarafından Müslüman kimliğinden dolayı Avrupa'ya ait olmadığı ve Batılı değerle uyummadığı iddiasıyla "öteki" olarak resmedilmektedir (Yanarışik, 2015:104). Dünya Değerler Araştırması verilerine atıfla Türkiye'nin muhafazakâr yapısında ve kadın karşıtı değerlerinde son yirmi yılda bir değişme olmadığından bahisle neo-oryantalist söylem oluşturularak İslamofobik yaklaşımlara meşruiyet sağlanmaya çalışılmaktadır. Aslında İslâm'ın demokrasi, kadın erkek eşitliği ya da Batılı değerlere karşı tehdit oluşturduğu yönündeki algının Edward Said'in oryantalizm olarak isimlendirdiği süreçte oluşturulduğu bilinmektedir (Yel ve Nas, 2014:568).

Günümüz Avrupa'sında kültürel ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, medeniyetler çatışması, oryantalizm gibi tehlikeli ideolojilerin oluşturduğu İslamofobik tutum ve zihniyetten hareketle, cihad gibi bazı İslâmî kavramları çarpıtıp önyargılı biçimde kullanarak İslâm'la terörü yan yana getirme gayreti içerisine girildiği görülmektedir. İslâm düşmanlığı, ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumak isteyen Batı tarafından yapay olarak üretilmiş bir dinsel ötekileştirme ile sürekli inşa edilmektedir. Batılı medya kuruluşları tarafından geride bıraktığımız asrın başlarında vücut bulan Evanjelik Protestan fundamentalizminin, 1979'da gerçekleşen İran İslâm Devrimi'ne referansla nasıl da İslâmî köktencilğe dönüştürdüğü hayretle müşahade edilmiştir (Kedikli ve Akça, 2017:74). Bu süreçte Müslümanlar, hem İslâmcı (İslâmist) hem de cihatçı (jihadist) olarak vasıflandırılıp entegrist, özcü ve indirgemeci bir yaklaşımla İslâm'ın totaliter bir din olduğuna hükmedilmiştir. Böylece 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte bir öteki düşman olarak İslâm'ın ve Müslümanların gösterilmesi gecikmemiş, hemen Samuel Huntington'un 1993 yılında yayınladığı medeniyetler çatışması teziyle bu olgunun teorik çerçevesi çizilmiştir (Bayraktar, 07 Şubat 2017).

Müslümanların ötekileştirilmesinin İslamofobik tavırla pekiştirildiği Batı'da yükselen "yeni sağ" hareketin özünü teşkil eden Evenjalizm ya da dünyayı İncilleştirme ve çeşitli kültik çevrenin oluşturduğu köktencilik ve onların temsilcileri olan "neoon"lar ABD başkanı Trump'ın şahsında tecessüm etmiştir (Göka,2016).

Trump'ın İslamofobik nefret suçunu tüm dünyaya karşı, uluslararası hukuku hiçe sayarak işlemesi, Batı'da icat edilmiş İslamofobiye dört elle sarıldığıının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Son derece tehlikeli bir hal alan İslamofobi ile başta Müslüman entelektüeller olmak üzere tüm İslâm dünyasında hukuki zeminde bir mücadele başlatılmalıdır.

İslâm'a ve Müslümanlara karşı İslamofobi yoluyla önyargıların nasıl harekete geçirildiğine dair çarpıcı bir örnek verelim. Oklahoma City'de 1995 Haziran'ında terör eylemi gerçekleşmiş ve bir kamu binasının bombalanmasıyla çocuklar dâhil birçok masum insan hayatını kaybetmiştir. Ertesi gün bir İngiliz gazetesi olan "Today"de eylemcilerin İslâm adına bu terörü gerçekleştirdikleri duyurularak tüm Müslümanlar suçlanmıştır. Kısa zaman sonra bu terör eylemini gerçekleştirenlerin Hıristiyan militanlar olduğu yetkililer tarafından açıklanmıştır. Görüldüğü gibi İslâm'la terörü yan yana getirme gayreti içerisinde olan medyada açık seçik bir şekilde İslâm düşmanlığı sergilenmiş ve Müslümanlar, Batı'nın güvenliğine ve değerlerine karşı bir tehdit unsuru olarak gösterilmiştir.

Tekrarlanan klişeleşmiş basmakalıp yargularla ayrımcılığa ve ırkçılığa dayalı nefret söylemi çerçevesinde antipatinin ve Müslüman karşıtlığının sürekli beslendiği görülmektedir. Böylece İslamofobi çerçevesinde sürekli beşerî korku duygusu tahrik ve manipüle edilerek İslâm ve Müslüman düşmanlığının canlı tutulmasına çalışılmaktadır. Diğer yandan İslamofobi kavramı Müslümanların maruz kaldığı sembolik şiddeti İslâm korkusuna dayandırarak hafifletme hatta meşrulaştırma vasıtası olarak da kullanılmaktadır (Ataman, 2017:15). Buna göre İslamofobi, mistikleştirilerek kutsallaştırılmaya çalışılmakta, çeşitli araç ve yöntemlerle gündemde tutularak, İslâm düşmanlığı kalıcı hale getirilmektedir. Burada duygu ve bilişten meydana getirilen İslamofobi vasıtasıyla, bir yandan Müslümanlara ve İslâm'a yönelik korku hissi ile bir ruh hali inşa edilirken, diğer yandan da Hıristiyanlığa karşıt olacak şekilde bir İslâm algısı oluşturulmaktadır. Korkudan ve nefretten beslenerek önyargılara dayalı bir oryantalizmin oluşturduğu bilişsel süreç, bu yönüyle İslâm karşıtlığının motivasyon kaynağı olmaktadır. Sosyologlar ve sosyal psikologlar önyargının güçlü duygusal unsurla birlikte basmakalıp yargılara döküldüğünü ve dönüştürüldüğünü göstermektedir. (Borell,2015:411). İslâmofoblar yani İslâm düşmanları bu terimi kelime manası itibariyle İslâm dininden ve Müslümanlardan korkma anlamında kullanmaktadır. Ancak İslamofobi tabiri ile yalnızca bir korku ve nefret değil, ayrıca İslâm'a ve Müslümanlara karşı yöneltilmiş düşmanlık kampanyasını yürütmek ve bu süreçte aktif rol oynamak da kastedilmektedir (Roald, 2004:53).

Müslüman karşıtı tutum ve hislerle nefret söylemi ve suçları; önyargı; ayrımcılık ve toplumsal dışlama, İslamofobi yazınında ilk planda göze ilişen temalar olmaktadır. Vandalizm, fiziksel saldırı, yaralama ve öldürmeden, psikolojik baskı ve sembolik şiddete kadar uzanan bu tutum ile basmakalıp yargılar arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu bağı güçlendirmede, siyaset ve medya el ele vererek bütün gücüyle çalışmaktadır. İslamofobik şiddet, oryantalist söylemin inşa ettiği ve mit haline getirdiği yanlı ve çarpıtılmış İslâm imajı çerçevesinde Müslümanlara karşı tüm hızıyla devam etmektedir. Kültürel ırkçılık temelinde kendini eşsizleştiren Batı dünyası, Müslümanlar üzerinde hak sahibi oldukları vehmine kapılarak İslamofobik tutum ve davranışları meşrulaştıracağını sanmıştır (Sambur, 2016:11). Müslümanları terörist olarak yaftalamanın, hem İslâm'a hem de çok geniş taraftar kitlesine sahip bu dinin mensuplarına karşı işlenmiş bir nefret suçu olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. ABD merkezli PEW araştırma kuruluşunun bulgularına göre Müslümanların ezici çoğunluğu terörü lanetlemektedir. Aynı şekilde Müslümanların kahir ekseriyetinin demokratik değerlerle bir sorunu bulunmamaktadır. Diğer taraftan Batı'nın, Müslümanların yüksek doğum oranına sahip oldukları iddiasıyla önümüzdeki onlu yıllarda Avrupa'yı İslâmlaştıracakları; dolayısıyla bunu önlemek adına İslamofobik tutum içerisine girdikleri yaklaşımı da tamamen yanlış olduğu gibi bilimsel gerçeklerle uyuşmamaktadır.

Avrupa'da ırkçılığın yeni bir formu olarak da tanımlanabilen İslamofobinin ortaya çıkışı ve yükselişinde, eski Sovyetler Birliği'nin dağılması neticesinde komünizmin yıkılması ve kendince tarihin sonunu ilan eden medeniyetler çatışması tezi etrafında yeni öteki olarak zaten tarihi süreçte de çatışmacı ilişki içerisinde buldukları Müslümanların seçilmesi sürpriz olmamıştır. Elbette İslamofobinin yükselişinde dinî, siyasal, ekonomik ve kültürel ırkçı faktörlerin yanı sıra aşırı sağ partilerin de katkısı olmuştur. Ancak, Avrupa'da İslamofobinin yükselişinde esas neden olarak, kıt kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurmanın dinî ya da ideolojik söylemle ifade edilebileceğini ileri süren çatışmacı din teorisi çerçevesinde İslâmî fikirlerin Batılı dünya görüşlerine tehdit oluşturduğu iddiasını ileri sürmek daha açıklayıcı gözükmektedir.

Dinî/Sosyal İslamofobi

İslamofobi, dinî, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkabilir. Dinî/sosyal İslamofobi kavramsallaştırmasıyla, Hıristiyan Batı'nın kıt kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma yolunda İslâm'ı ve Müslümanları bir tehdit olarak algılaması, maddi ve ruhsal çıkarları uğruna her türlü dinî-ideolojik söylemle üstünlük elde etme arayışı doğrultusunda bir anlam kastedilmektedir. Bugün İslâmiyet'in hızla dünya ölçeğinde gelişme eğilimine girmesiyle Hıristiyan Batı kilise öncülüğünde kültürel kodlarında kök salmış basmakalıp yargılara referansla İslâm karşıtlığını İslamofobi formunda yeniden üretmiştir.

Müslümanların parlak dönemlerinden sonra bilhassa 18. yüzyıldan itibaren kolonyal Batılı güçler, İslâm coğrafyasını sömürgeleştirme girişimlerine meşruluk kazandırmak için İslâm'ı kültürel ırkçı okumayla savaşı, şiddet yanlısı, kadına düşman bir din olarak resmetmeye başlamıştır. Kıt ekonomik enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurma teşebbüslerinde vahşetlerini meşrulaştırmak için İslamofobik söylemi inşa etmişlerdir. Avrupalıların kolonileştirme faaliyetlerinde ekonomik avantaj elde etme talepleri ana motivasyon kaynağı ve birincil öncelik olmuştur. Kilise ile birlikte harekete geçerek Hıristiyanlığın diğer dinlere karşı avantajlı konumda olduğunu gösterip, bu yolla da kıt kaynakları ele geçirmenin meşru zeminini oluşturmayı amaçlamışlardır.

İstilacılar, saldırgan faaliyetlerini kilise adamlarından ya da misyonerlerden yararlanarak yürütmüşler ve bu yolla sömürgeciliği meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Amerika'da misyonerlik faaliyetlerinde bulunan İspanyol asıllı Bartolome de Las Casas (1484-1566), Hıristiyanların vahşiliklerini gözler önüne seren ilk papazlardan biri olmuştur. Yeni işgal ettikleri topraklarda Avrupalıların sömürgeci faaliyetlerinin motivasyon kaynağı olarak "altın"ı gösteren Las Casas'ın bu konudaki bir hikayesi oldukça ibret vericidir. Las Casas, idam edilmek üzere olan yerli bir kabile liderine yağmacıların Hıristiyanlığı kabul etmesini, eğer bu dine girerse cennete gireceğini aksi takdirde cehennemlik olacağı yönünde bir tercih sunduklarını söylemektedir. Hıristiyanların yerlileri öldürme ya da köle olarak satma şeklindeki vahşice uygulamaları dikkat çeker. Las Casas gibi içeriden eleştiren Hıristiyan misyonerlerin sayısı şüphesiz fazla değildir. Altın gibi kıt kaynakları ele geçirme şeklinde ortaya çıkan çatışmanın dinî söylemlerle ifade edilmesi Hıristiyan kültüründe yaygın bir şekilde görülmektedir.

İslâm ve Müslümanlarla Hıristiyan Batı'nın karşı karşıya geldikleri ilk günlerden itibaren hem toplum hem de tabiat üzerinde hâkimiyet tesis etme bakımından ikincisinin yani Batı'nın, beslendiği dualist felsefeden dolayı daha fazla çatışmacı bir ilişkiyi tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bunun temel nedenlerini anlayabilmemiz için her iki dinî geleneğin kurumsal çerçevesini oluşturan unsurlar arasında mukayese yapmamız, bilhassa ilk gelişim dönemlerinde reel hayattaki yansıma ve uygulamalarına bakmamız gerekir. İslâm, vahiy yoluyla Hz. Peygamber'e bildirilen idealizm ile bu idealizmin gerçek hayatta Hz. Peygamber örneğinde realizme dönüştürülmesiyle dünya ve ahiret dengesini dengeli kuran bir dindir. Yani Hz. Peygamber, İslâmiyet'in esaslarını vaz ederken bunların nasıl uygulanacağını göstermiş ve dünya-ahiret dengenin bozulması durumunda hangi prensiplerin devreye sokularak sağlıklı bir toplumun sürdürülebilir kılınabileceği konusunda rol model olmuştur. Aynı durum Hıristiyanlık için geçerli olduğunu söylemek zordur. Hz. İsa, vahye dayalı dinî ideali, genç yaşta çarmıha gerilmesinden dolayı reel hayata taşımada örneklik oluşturamamıştır. Hıristiyan Batı'nın materyalistik trendi, dünyayı sömürmede sınır tanımazlığı ve her türlü aşırılığı mubah gören yaklaşımında idealizm ve realizm dengesinin oluşturulamamasında bu tür bir rol modelinin olmamasının payı vardır.

İslâm etimolojik olarak barış ve Allah'ın iradesine teslim olma anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in örneğinde İslâm, barış ve adalet dini olarak daha ilk doğduğu günden itibaren çeşitli dinî geleneklere mensup olan insanlar arasında geniş bir yayılma imkânı bulmuştur. Diğer yandan dönüşün yalnızca Allah'a olacağı ve kurtuluşun onun iradesine boyun eğme yoluyla gerçekleşeceği prensibi, Ortaçağ'da despotik kral ve imparatorların boyunduruğundan kurtulma yolunda bir iradenin gelişmesine yol açmıştır. İslâm inancının geniş coğrafyalara yayılmasında ve tüm işlerde yalnızca Allah'a sığınma ve onun dışında hiç kimsenin iradesine boyun eğmeme ilkesi önemli rol oynamıştır. Her türlü prangalardan kurtulma, irade özgürlüğüne ve akli kullanmaya yol açmıştır. İslâm'ın bu temel karakteristikleri karşısında Hristiyan Batı dünyası İslâm'ı küçük düşürme gayretleri çerçevesinde hep İslâm'a karşı nefret söylemi kullanmayı, suç işlemeyi ve teröre başvurmayı kendisine ilke edinmiştir.

Papa XVI. Benedict'in 12 Eylül 2006 yılında Almanya'nın Regensburg Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada İslâmiyet ve Hz. Peygamber hakkında olumsuz, önyargılı ve incitici sözler sarf etmesi İslâm dünyasında haklı bir infiale yol açmıştır. Papa bu konuşmasında İslâm'ın yeni bir şey getirmediğini ve şiddet yanlısı bir din olduğunu söylemiştir. Hristiyan Batı dünyası her zaman İslâm ve İslâm'ın tarihî tecrübesi hakkında yanlış ve çarpıtılmış sözler üreterek düşmanca tavrını devamlı canlı tutmak istemiştir. Çatışmacı zeminin her fırsatta inşasına gayret eden Papa da İslâm dünyasında yükselen protestolar üzerine özür dilemiş ancak sarf ettiği sözlerin kendisine ait olmadığını Ortaçağ'a ait bir metinden alıntı yaptığını söylemek suretiyle aslında Müslümanlardan özür dilememiştir (Yanarışik, 2015:108). Alıntılanan fikirlerle ilgili bir eleştiri, şerh ya da yorum yapmadan aynen aktarılması ve bunların 12 Eylül yıl dönümüne denk getirilmesi bu fikirlerin tamamen benimsendiği anlamına gelir. Zaten Papa'nın kullandığı dil Haçlı seferlerini düzenleyen kilisenin dilinden pek farklı değildir. Hristiyan Batı her zaman kendi dışındaki inançları Pagan ya da putperest olarak vasıflandırıp bunların "kutsal savaş" yoluyla Hristiyanlaştırmasına yönelik bir din politikası takip etmiştir (Abdul Hamid, 2010:157). Bugün Batı dünyasında İslâm hakkında üretilen jihadist (cihatçı) kavramı ve nitelemesiyle İslâm'ın şiddet yanlısı bir din olduğu vurgusu Batı Hristiyanlığının kendi söylemini meşrulaştırmak için kullandığı temelsiz iddialardan öteye gidememektedir. Burada kendileri dışındaki tüm insanları kutsal savaş yoluyla Hristiyanlaştırma girişimi "Avrosentrik" (Avrupa merkezci) bir anlayışın dini alandaki yansımalarından başka bir şey değildir. Bununla mücadele etmede "İslâmosentrik" bakış açısının geliştirilmesi ve bu yolla Hz. Peygamber'in örneğinin her platformda dile getirilmesinin uygun olacağı söylenebilir. Bu anlayış doğrultusunda İslâmiyet ve Hz. Peygamber'in uygulamalarının, insanların zor kullanılarak din değiştirmelerinin teminini benimseyen Hristiyan Batı'dan tamamen ayrı olduğu görülmektedir.

Bugün İslamofobik provokasyonlar, kiliseyle beraber, film, medya, kitaplar ve popüler kültür unsurları dâhil her türlü araçtan yararlanılarak yürütülmektedir.

Batı'da İslâm ve Müslüman karşıtı her türlü provokatif eylemlere siyasi otoriteler seyirci kaldığından ve bunları önleyici herhangi bir tedbire başvurmamalarından dolayı İslamofobik tutum ve davranışlar her yerde artarak devam etmektedir (Yanarışık, 2015:109). Toplumda tezahür eden çeşitli problemlerin kaynağı olarak çoğunluğunu Müslümanların temsil ettiği göçmenleri gösterme girişimi, İslâm'ı ve Müslümanları küçük düşürücü her türlü eylemi meşrulaştırmaya hazır bir çevrenin oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Hız. Peygamber Yahudi ve Hıristiyan topluluklara karşı saygılı davranmış, netice itibarıyla bu topluluklardan birçok kimse de onun karakter gücüne duyduğu hayranlıktan ve sevgisinden dolayı İslâm'ı seçmiştir. Hız. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra kurulan Medine şehir devletinin Medine vesikası olarak bilinen hukuki düzenlemesi, Yahudiler gibi çeşitli dinlere mensup olanlara eşit vatandaş statüsü kazandırmıştır. Hukukun üstünlüğü prensibi ve yönetim erkinde adaletten ayrılmama gibi prensipler Hız. Peygamber'in değer çizelgesinde en üst sıraları teşkil etmiştir. Servet, konum hiyerarşi ve sosyal sınıfa bakmaksızın adalet prensibinden asla taviz verilmemiştir. Yahudi ve Hıristiyanlara karşı bir ayrımcılık yapılması şöyle dursun nitelikli olanlar 'emaneti ehline veriniz' prensibi çerçevesinde yönetimde bürokrat olarak istihdam edilmiştir. Hız. Peygamber'in insanlara karşı samimi davranışı, tüm insanlığın takip edeceği karakter gücüyle donatılması, Hız. Peygamberi olumsuz betimleyen Ortaçağ Hıristiyanlığının ve Avrupa'sının ön yargılılığını yüze vurmaktadır. Batılıların Hız. Peygamber'in kılıç yoluyla İslâm dinini yaydığı şeklindeki tarihi gerçeklerle uyuşmayan asılsız iddiaları uzun dönem işlenerek günümüze kadar sürdürülmüştür.

Batı'da mesela İngiltere'de İslâmiyet hakkındaki tüm önemsizleştirme girişimlerine rağmen İslâm'ın en hızlı büyüyen din olması, bugün İslamofobik nefret ve düşmanlığın artmasında mühim nedenlerden biri olarak gösterilebilir. Bir araştırmaya göre İngiltere'de 20 binin üzerinde beyaz ve eğitimli Müslümanın olduğu tahmin edilmektedir. İslâm'ı seçen İngilizlerin hayat hikâyelerine referansla bu tercihlerinde birçok faktörün etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre aile hayatı, yaşlılara yakınlık hissi, bireyciliğe karşı topluluğa aidiyet duygusu, insanı yabancılaştıran çıkarıcı eğilimleri azdıran ve bencilliği körükleyen modernitenin bazı unsurlarının reddi konusunda Müslümanlarla aynı düşünceyi paylaşma, İslâm'ı seçmede önemli motifler olarak belirlenmiştir (Soutar, 2010:13-14).

İslâm'ın hızla yayılmasına karşı üretilen korku ya da İslamofobi bir başka bakımdan sembolik şiddet yoluyla yürütülmektedir. Din kurumunun önemli kurucu öğelerinden biri sembollerdir. Batı'da İslâm'ın ve Müslümanların kamusal alandaki görünürlükleri sembolik şiddet yoluyla engellenmeye çalışılmaktadır. Bu konuyu kamusal alanda kültürel görünürlüğü mümkün kılan dolayısıyla birlikte yaşamının çerçevesini oluşturacak olan çok kültürlülüğün gelişmesine katkıda bulunacağına inandığım mabetler üzerinden tartışmanın gereğine işaret etmek istiyorum. Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri büyük ölçüde farklı düşünen insanın birlikte hareket etmelerini sağlama kabiliyetine bağlıdır (Soutar, 2010:14).

Müslümanların ibadet yerleri ve bununla ilgili minare gibi dini semboller yoluyla görünür olmalarını engellenerek yani bir manada sembolik şiddet uygulanarak Müslümanlar korku objesi haline getirilmektedir. Farklılıkların ötekileştirilmesi toplumsal varlığın sürdürülebilir olmasını engelleyecektir. Bir mabedin sanat ve estetik bakımından tıpkı açık havada sergilenen müze gibi kamusal alanda yer alması yeni bir kültürel etkileşim kanalının geliştirilmesinde oldukça önemli rol oynayacaktır (Göle, T24).

Batı genel olarak homojen topluluklardan oluşmaktadır (Roald, 2004). Bu yüzden ana çoğunluk içerisinde azınlık konumunda olan gruplar öteki olarak daha düşük seviyede muamele ile karşılaşmaktadır. Homojenite durumu mabetlerin mimarisinde de kendini gösterir. Mesela, Meksiko City'de çok büyük bir Aztek piramidinin yıkılarak yerine inşa edilen katedral, İspanya'daki katedrallerden çok farklı değildir. Bunun gerisinde farklılığa tahammülsüzlük şeklinde tezahür eden Hıristiyan zihniyeti yatmaktadır. Oysa İslâm ülkelerindeki farklı dinlere ait mabetlerin, tevhit inancını bozacak unsurlara yer vermemek ve bulunduğu mekândaki ülkenin mimarisine uygun olmak şartıyla inşa edilmesinde bir beis görülmemiştir. Köln'de Diyanet tarafından yaptırılan caminin tasarımı Müslümanlara olduğu kadar Müslüman olmayanların beklentilerine de cevap verecek şekilde bir Gayri Müslim Alman mimar tarafından yapılmıştır. Şüphesiz bu durum karşılıklı etkileşimi mümkün kılacak kamusal kültürün doğmasında bir başka fonksiyonel iletişim kanalı olarak görülmelidir (Göle, T24). Toplumun sağlıklı bir biçimde canlılığını korumasında farklı düşüncelere mensup insanların birlikte hareket etmelerine imkân sağlayacak çok kültürlülüğün önemi bir kez daha kendini göstermektedir.

İslâm'a karşı negatif tavrın sebepleri arasında Hıristiyanlığın İslâm'ı kendisine rakip görmesi de sayılabilir. İslâm'ın hep çatışılacak öteki olarak konumlandırılması, ideolojik bir söylem olan İslamofobi ile yürütülmektedir. Batı'da İslâm karşıtlığının yükselmesinde kiliseyle mücadeleye giren 68 kuşağının varisleri olan bilimci, sekülerist çevrelerin faaliyetleri bir başka faktör olarak görülebilir. Göle'ye göre Fransa'da 1990'lı yıllarda İslâmiyet'in kamusal görünürlüğüne artması ile birlikte bu çevreler din karşıtlığını İslâmiyet üzerinden sürdürmeye başlamışlardır (Göle, T24). Daha sol içerikli söylemleriyle azınlık haklarının korunması dâhil temel hak ve özgürlükler konusunda mücadele ettiği söylenen yeni kuşak bazı entelektüellerin, İslâm ve Müslümanlar söz konusu olunca birden İslamofobik duyguların kabarması, egemen Hıristiyan kültürün bu düalist yapısının toplumsal hayattaki canlılığını göstermektedir.

Ekonomik İslamofobi

Başta Anglosakson ve Kuzey ülkeleri olmak üzere Batı dünyası, diğer taraftan da Budist ve Hindu inanç sistemlerinin tecrübe edildiği ülkelerde, İslâm-Müslüman karşıtlığı ve düşmanlığı çok açık bir biçimde görülmektedir. İslâm düşmanlığının

küresel ölçekte yaygınlık kazanması ile ilgili bir açıklama getirmek istersek, bu hususu çatışmacı din teorisi çerçevesinde analiz edebiliriz. Bu yaklaşım tarzı, ekonomik, siyasi ve sosyal içerikli kıt kaynaklar üzerinde hâkimiyet tesisinin dini ya da ideolojik söylemle ifade edilebileceğini ileri sürmektedir. Dini ekonomik çatışmayı, Avrupa'da Hıristiyanlarla bu dine mensup olmayanlar (mesela Yahudiler) arasında tarihi süreçte yaşanan ilişkiler ekseninde gösterebiliriz.

Batı'da geç Roma döneminden beri ana akım Hıristiyanlığın hâkim inanç sistemi olmasından dolayı bu hegemonik yapının Yahudilerle kurulan ilişkinin mahiyetini belirlediğini biliyoruz. Katolik Hıristiyanlık faiz yasağı konusundaki hassasiyetinden dolayı ticari alanı boş bırakmış ve bu nedenle Yahudilerin çeşitli Batı şehirlerinde faizli muameleler dâhil her türlü ticari faaliyette bulunmak üzere yerleşmelerine izin verilmiş, hatta teşvik edilmiştir. Ancak zaman içerisinde faiz hakkında Katolikliğin (genelde Hıristiyanlığın) yaklaşımında değişme gözlenmiştir. Weber'in kapitalizmin doğuşunda etkili olduğunu söylediği iki önemli değişimden biri olan Protestan reformasyon hareketinden sonra, Protestanlar arasında faiz karşılığı borç vermede yanlış bir şeyin olmadığına dair bir anlayış gelişmiştir. Bu süreçte Yahudilerin ekonomik faaliyet alanlarına Hıristiyan tüccarların girmeye başlamasıyla kıt kaynaklar üzerinde bir çatışma başlamıştır. Hıristiyanlar hâkim grup olma yönündeki avantajlarını kullanarak Yahudileri anti-semitik ideolojik söylemle ekonomik hayatın dışına itmişlerdir. Burada dinî ideolojik söylem kıt kaynaklar üzerindeki çatışmayı gizlemeye yönelik bir örtü görevi görmüştür.

Dinî söylem tamamen ayrımcı davranışı meşrulaştırmak üzere kullanılan bir ideolojiye dönüştürülmüştür. Yani çoğunluk grubun dışındakiler dinî-ruhsal olarak daha aşağı seviyede konumlandırılarak bunlara karşı bir suçluluk hissi duymadan her türlü gayri insani muamelelere meşruiyet kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu yeni süreçte Yahudi-Hıristiyan gelenek dünya nimetlerinden yararlanma konusunda bir sınır tanımamaktadır. Ünlü Amerikalı sosyolog Peter Berger, bu gelişmeleri sekülerleşme olgusunun önemli nedenleri arasında görür. Bu olumsuz gelişmede, Hıristiyan Batı'nın dünyaya çullanması ve kaynakları tüketme konusundaki açgözlülüğü ya da bilim ve teknoloji yoluyla tamamen tüketim odaklı dünyevileşme trendi ve Hıristiyanlığın kurumsallaşma sürecinde idealizm-realizm dengesini kurma örneğinden yoksun oluşu önemli birer etkidir.

Önyargı ve ayrımcılık temelli bir İslamofobik söylemin geliştirilmesinde, Hıristiyan Batı'nın Müslüman çoğunluklu ülkelerdeki petrol gibi birçok hammaddeyi ele geçirmek için İslâm'ı ve Müslümanları çatışılacak bir öteki konumuna getirmesinin payı vardır. İslamofobinin yükselmesinde, dolayısıyla İslâm hakkındaki önyargıların artırılmasında üç değişkenin merkezî önemi haiz olduğu görülmektedir:

Bunlardan birincisi, Batı'nın Orta Doğu petroleri üzerinde hâkimiyet kurma niyetini, İslâm ve Müslümanlar hakkında olumsuz imaj oluşturarak perdeleme girişimidir. Mesela 1970'li yılların başından itibaren yaşanan enerji krizi ve

müteakiben petrol savaşları neticesinde, anti-Arap ve anti-İslâm önyargılarının artırılmasıyla bir meşruiyet arayışına girildiği görülmektedir. ABD'nin Irak petrol kaynaklarını ele geçirmek için bu ülkeyi işgalini insan hakları, demokrasi gibi ideolojik söylemlerle meşrulaştırma girişimi derin analizlere girme gereği duymadan hemen anlaşılabilir.

İkinci neden ise Müslümanların Batı sosyal hayatında başarılı olmalarının kiskanılmasıdır; bundan kaygı duyulmasıdır. Başta ABD olmak üzere Batı dünyası, İslamofobik söylemini meşrulaştırma adına nefret suçu olan kültürel milliyetçiliğe başvurmaktadır. Buna göre Müslümanların Batı'da profesyonel iş hayatı ve eğitim alanlarında görünür olmaya başlamalarıyla beraber, giyim kuşam, inanç, dil gibi kültürel özelliklerin öne çıkarılarak önyargı ve ayrımcılığın artışına şahit olunması tesadüfi değildir.

Müslümanların çeşitli Batı ülkelerinde helal gıda, başörtüsü, cami ve minare inşası gibi inanca taalluk eden konulardaki talepleri İslamofobik söylemlerle engellenmektedir. Yine sembolik farklılıklar yoluyla güçlü bir "biz-onlar" duygusu oluşturularak çeşitli inanç göstergeleri İslâm düşmanlığı çerçevesinde yasaklanmaktadır. Batı'ya daha çok İslâm ülkelerinden getirilen iş gücünün, dikey hareketlilik içerisine girmeleri de engellenmek istenmektedir. Bugün birçok Batı ülkesinde İslamofobi kapsamında görebileceğimiz Türkofobinin gelişmeye başlamasının temelinde, iş gücü açığını kapatmak üzere Türkiye'den çeşitli Batı ülkelerine göç eden çok sayıda Müslüman Türkün bugün iş sahibi olmaları, daha iyi işlerde istihdam edilmeye başlamaları, profesyonellikleri, iyi eğitim fırsatlarından yararlanmaları ve sosyal statü elde etme gibi başarıları yatmaktadır. İslâm düşmanlığının geliştirilmesinde esas faktör ekonomik kaygı olduğuna göre, Müslümanların yakın gelecekte Hıristiyan dünyayı İslâmlaştıracakları, bu yüzden Hıristiyanlığı koruma adına şiddete başvurdukları şeklindeki iddialar anılan realite ile uyuşmamaktadır.

Üçüncü nedene gelince bunun da ayrımcılığın küreselleştirilmesi olduğu ifade edilebilir. Kıt ve değerli kaynakların kontrolünü güç kullanarak ele geçirmek isteyen ülkeler ayrımcılığı ve önyargıyı küreselleştirmek isterler (Roberts, 1990:277). Kültürel ırkçılığın gelişmesinde üçüncü bir neden olarak gördüğümüz bu faktöre dayanarak ayrımcı davranışı meşrulaştırmak ya da bunun ahlaki olarak doğru olduğunu iddia etmek konusunda Batı dışı gruplar (bilhassa Müslümanlar) hakkında basmakalıp önyargıların geliştiğini söyleyebiliriz. Kısaca anti-Müslim duyguların artmasında ekonomik çıkarların önemli rol oynamasının yanında, ötekileştirilen ve düşmanlaştırılan gruba mensup olanların fiziksel özellikleri, görünürlükleri, dilleri, kültürleri ve dinleri üzerinden bir önyargının ya da İslamofobinin de oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Batı'da başta kilise olmak üzere çeşitli toplumsal aktörlerin faaliyeti sonucu İslamofobik tavırların artmasının arkasında Müslümanların giderek sosyal hayatın her alanında başarılı olmalarının önünün kesilmesi anlayışı yatmaktadır.

Sonuç

İslamofobinin İslâm ve Müslüman karşıtı her türlü peşin hüküm ve kalıp yargıları içeren ırksal bir ayrımcılık formu olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu kavram Müslümanlara karşı toplumsal dışlayıcılık ve baskıcı uygulamaları içeren temelsiz korku ve nefret söylemi ve suçu ile menfi bir imaj oluşturma yönündeki kognitif ve duygusal çabaları ihtiva etmektedir. Mistifiye edilmiş, dolayısıyla kutsallaştırılmış bir kavrama dönüştürülen İslamofobi, korku hissine dayandırılarak içselleştirilmeye çalışılmıştır. Böylece kuşatıcı bir kavram haline getirilen İslamofobi ile anti-İslâm ve anti-Müslüman duygu ve tutumlar meşrulaştırılmak istenmektedir. Bu bakımdan İslamofobi kelimesi yerine İslâm ve Müslüman düşmanlığı tabirinin kullanılmasının uygun olacağı kanaatindeyim.

Müslümanların toplumsal hayatın tüm alanlarından dışlanması, horlanması, aşağılanması, ayrımcılığa tabi tutulması kısaca fiziki ve sözlü şiddetten daha tehlikeli olan sembolik şiddetle karşı karşıya getirilmesi İslâmaofobların faaliyetlerinin sonuçlarıdır. Bu menfi İslâm algısı ve Müslüman temsili karşısında bilhassa aydın kesimine, kelime anlamı itibariyle barış dini olan ve Allah'ın iradesinden başka hiçbir otoriteye boyun eğmeme anlamına gelen, aynı zamanda insanı en şerefli ve onurlu varlık haline getiren İslâm dininin temel prensiplerinin ve değerlerinin tüm insanlığa doğru aktarılmasında büyük görevler düşmektedir. İslâm düşmanlarının faaliyetleri karşısında yılmadan kendi alanında uzmanlaşmayı ilke edinmiş Müslüman aydınların yetiştirilmesi şarttır. Müslüman ve Müslüman olmayan Avrupalılar arasındaki karşılaşma yollarından biri olarak ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitim gibi sosyal hayatın tüm alanlarında başarılı olma prensibinin benimsenmesi şarttır (Göle, T24). İçinde yaşanılan toplumda görünür olmak; çoğunluk toplumuyla karşılıklı etkileşimci ilişkiye girmek ve entegratif ilişki kanallarını artırmakla mümkün olur. Ayrıca bu yeni Müslüman entelektüel sınıf, İslâm karşıtlığı ve düşmanlığına karşı çeşitli düşünce kuruluşları bünyesinde organize olup iletişim kanallarını kullanarak sosyal görünürlüklerini artırmalıdır. Ancak İslamofobik duyguların oluşması ve yoğunlaşmasında Müslüman çevreden geldiği anlaşılan terörist eylemlerinin payı da olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan el-Kaide ve DAİŞ gibi terör örgütlerinin sosyolojik incelemeleri üzerinde daha fazla yoğunlaşılmalıdır. (Akyol, 2017; Göle, T24).

Batı'da bir "ethos" (değer sistemi) oluşturularak İslâm düşmanlığı içselleştirilmeye çalışıldığından, bu kavramın kullanılmasının sakıncalı olduğu dolayısıyla bunun yerine İslâm düşmanlığı tabirinin tercih edilmesi gerektiği söylenebilir. Toplumsal hayatın tüm alanlarında Müslümanların dışlanması, horlanması, aşağılanması, her bakımdan kültürel ırkçılığa maruz bırakılması, bir bakıma sembolik şiddet uygulanması karşısında Müslüman entelektüeller, aydınlar, barış dini olan İslâmiyet'in ana değerlerini insanlığa aktarmada çaba sarf etmelidir. İslâm düşmanlığına karşı Müslümanların çeşitli düşünce kuruluşları bünyesinde organize olarak iletişim kanalları yoluyla tanınır olma ya da görünürlüklerini artırmaları zorunludur. İslâm nefretçilerinin faaliyetleri karşısında yılmadan kendi

alanında en üstlerde yer alma bilincine sahip Müslüman entelektüel sayısının artırılmasına önem verilmelidir. Bu yüzden çeşitli Batı üniversitelerinde akademik çalışmalar burs imkânlarıyla desteklenmelidir. Batı'da yakın zamana kadar etkin bir şekilde görülen Yahudi düşmanlığının dostluğa dönüştürülmesinde, çeşitli Batı üniversitelerinde Yahudi orijinli bilim adamlarının yaptığı çabaların önemli rol oynadığı bilinmektedir. Öte yandan İslâm'a ve Müslümanlara karşı uzun yıllar boyunca oluşturulmaya çalışılan menfi tutumun kısa zamanda giderilmesi zordur. Ancak Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle bir kişiyi diriltmenin tüm insanlığı diriltmek anlamına geleceği (Maide, 5/32) düsturu çerçevesinde, İslâm karşıtı mesnetsiz önyargıların giderilmesinde sabırla çalışmanın olumlu netice vereceğine şüphe yoktur. İslâmofobların İslâm'ı ve Müslümanları terörle bir görme gayretlerine karşı şu ilahi emrin gereklerini yerine getirmede çaba sarf etmeliyiz (Çağrı, 2017,08 Şubat).

"Ey inananlar! Siz kendinize bakın, siz doğru yolda olduğunuz takdirde sapan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O size ne yaptığınızı haber verecektir" (Maide, 5/105).

KAYNAKÇA

- Abdul Hamid, A. F. (2010). "The Prophet (peace be on him) as a Model for Universal Peace and Justice", *INSIGHTS*, 'Mercy for the Worlds' Number, 02: 2-3 (Winter 2009-Spring 2010), 153-178.
- Akyol, T. (2017, 20 Haziran). "İslamofobik Terör", *Hürriyet Gazetesi*.
- Alrassı, A. (2014). "Fighting Against Religious Extremism And Islamophobia - The Pillar For A Sustainable Harmony Between West And Islam", *SEA-Practical Application of Science*, Volume II, ISSUE 1(3), 39-47.
- Ataman, M.(2017). "Batı'daki İslâm ve Türk Algısı:Tıkanan Batı'da Yeniden Yükselen İrkçilik, Korku Endüstrisi İslamofobi", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı:317, 15-17.
- Bayraklı, E. – Hafez, F. (2016). "The State Of Islamophobia In Europe", http://www.İslamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/03/Introduction_2016.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2017).
- Bayraktar, C. (2017, 07 Şubat). "Bir işgal biçimi: İslamofobi/İslâm Karşıtlığı", *Yeni Şafak Gazetesi*.
- Borell, K. (2015). "Islam and Christian-Muslim Relations", 26 (4), 409-421, <http://dx.doi.org/10.1080/09596410.2015.1067063>
- Böhürler, A. (2017, 18 Mart). "Katolik baharı/ İslamofobiye karşı çıkan Papa Francis", *Yeni Şafak Gazetesi*.
- Canatan, K. (2007). "İslamofobi ve Anti-İslâmizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-Semitizm*, K. Canatan ve Ö. Hıdır (ed.), Ankara: Eskiye Yayınları.
- Çağrı, M. (2017, 08 Şubat). "İslamofobi", *Karar Gazetesi*.
- Ekman, M. (2015). "Online Islamophobia and the politics of fear: manufacturing the green scare", 38 (11), 1986-2002.

- EUMC Annual Report (2005). “Racism and Xenophobia in the EU Member States”, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/103-ar05p2en.pdf, (Erişim Tarihi: 17.11.2017).
- EUMC, (2006). “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi”, file:///C:/Users/user/Downloads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf (Erişim Tarihi: 17.11.2017).
- Faimau, G. (2015). “The Conflictual Model of Analysis in Studies on the Media Representation of Islam and Muslims: A Critical Review”, 9 (5), 321-335.
- Göka, E. (2016, 10 Ocak). “Günahlardan arınma aracı olarak İslamofobi”, *Yeni Şafak Gazetesi*.
- Göle, N. T24, “4 yıl boyunca 21 Avrupa kentinde araştırma yapan Prof. Nilüfer Göle, 'sıradan Müslümanlar'ın kitabını yazdı” <https://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/96/files/2012/11/T-24-siradan-muslimanlar.pdf> (Erişim Tarihi: 19.10.2017).
- Karaman, H. (2016, 07 Ocak). “İslamofobiye Malzeme Sunanlar”, *Yeni Şafak Gazetesi*.
- Kaya, S. (2015). “Islamophobia in Western Europe: A Comparative, Multilevel Study”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 35, No. 3, 450–465.
- Kedikli, U. ve Akça, M. (2017). “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Artan İslamofobi”, *TESAM Akademi Dergisi*, 4 (1), 57-95.
- Richardson, R. (2012). “Islamophobia or anti-Muslim racism – or what? – concepts and terms revisited”, <http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf> (Erişim Tarihi: 17.10.2017).
- Ring, N. C. – Nash, K. S. vd. (1998). “Introduction to the Study of Religion”, New York: Orbis Books.
- Roald, A. S. (2004). “New Muslims in the European Context: The Experience of Scandinavian Converts”, *Brill Academic Pub*.
- Roberts, K. A. (1990). *Religion in Sociological Perspective*, Wadsworth Publishing Company.
- Runnymede Trust (2017). “Islamophobia: Still a Challenge for Us All, London: Runnymede Trust, <https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).
- Sakellariou, A. (2011). “The 'Invisible' Islamic Community of Athens and the Question of the 'Invisible' Islamic Mosque”, *Journal of Shi’a Islamic Studies*, 4(1):71-89.
- Sambur, B. (2016). “İslâm’ı Anlamak, İslamofobiden Arınmak”, *Kamu’da SosyalPolitika*, 9 (14), 9-15.
- SETA, (2016). “European Islamophobia Report 2016”, http://www.İslamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/05/EIR_2016.pdf, (Erişim Tarihi: 17.12.2017).
- Subaşı, N. (2017). “İnsan Bilmediğinden Korkar, Korku Endüstrisi İslamofobi”, *Diyanet Aylık Dergi*, 317, 30-33.

-
- Taşdemir, H. (2016). "İslamofobi ve İnsan Hakları", *Kamu'da Sosyal Politika*, 9 (14), 32-34.
  - UHİM (2015). "Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık", Türkan, H. (Ed.), Şen Ofset: İstanbul.
  - Yanarışik, O. (2015). "Turkey-EU relations and the representation of AK Party in the western political and media discourse", *University of Warwick, Department of Politics and International Studies*, (Unpublished PHD Thesis), http://wrap.warwick.ac.uk/77659/1/WRAP_Thesis_Yanarisik_2015.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2017).
  - Yel, A. M. (2016). "İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslâm Toplumu Oluşturulmalı", *Kamu'da Sosyal Politika*, 9 (14), 25-31.
  - Yel, A. M. ve Nas, A.(2014). "Insight Islamophobia: Governing the public visibility of Islamic Lifestyle in Turkey", *European Journal of Cultural Studies*, 17(5), 567-584.